

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Barbary Januszkiewicz

na temat ***Kulturotwórcza rola organizacji polonijnych
w podtrzymywaniu i rozszerzaniu nauczania języka polskiego
na przykładzie Niżyna***
(Rzeszów 2015, ss. 241, mps)

przygotowanej na Wydziale Socjologiczno-Historycznym
Uniwersytetu Rzeszowskiego
pod kierunkiem prof. UR dr hab. Andrzeja Bonusiaka

Ponad ćwierć wieku upłynęło od kiedy Polska weszła na drogę zmian ustrojowych; niemal tyleż od powstania niepodległej Ukrainy. Jednakże niewiele się zmieniło w świadomości ludzi po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej. Przede wszystkim odczuwa się nadal duże braki w dziedzinie wzajemnej wiedzy o sobie. Co gorsza, przeciętny Polak, zapytany o potencjał polski na Ukrainie, nie potrafiłby prawdopodobnie na ten temat nic konkretnego powiedzieć. Utarło się przekonanie, że Polacy po 1945 r. odeszli stamtąd na Zachód, czyli do Polski. Niecała to jednak prawda o społeczności polskiej dzisiejszej Ukrainy. Wielu pozostało. Spośród urodzonych w drugiej połowie ubiegłego stulecia nie mała liczba wytrwała w tradycji polskiej i katolickiej. Dziś mogą to ujawnić. Skutkiem tego natychmiast jawi się potrzeba szukania wzajemnych więzi.

Człowiek nigdy nie przestaje być *animal sociale*. To właśnie czyni zrozumiałym skądinąd może zaskakujący fakt, że Polacy na Ukrainie dysponują dziś kilkuset stowarzyszeniami różnego typu i charakteru, oczywiście przede wszystkim działającymi na polu kultury. Organizacje te w niemałym stopniu przyczyniają się do umacniania dawnych i nawiązywania nowych więzi polsko-ukraińskich, zrozumienia trudnej przeszłości, szukania wspólnych korzeni w historii i losie obu narodów. Są one także - a właściwie staną się z chwilą, kiedy dotrą do świadomości

społecznej, zarówno polskiej, jak i ukraińskiej - inspiracją do wielu cennych inicjatyw.

Bardzo wiele z powyżej naszkicowanych celów i potrzeb opisała mgr Barbara Januskiewicz w swej rozprawie doktorskiej pt. *Kulturotwórcza rola organizacji polonijnych w podtrzymywaniu i rozszerzaniu nauczania języka polskiego na przykładzie Nizyna*. Autorce należą się słowa uznania za wnikliwe przedstawienie całokształtu zagadnienia.

Temat swej pracy doktorskiej sprecyzowała konkretnie i jasno. Przyjęła właściwą metodę badań. Plan rozprawy jest logiczny i nie budzi zastrzeżeń. W jego ustaleniu słusznie autorka posłużyła się rozumowaniem dedukcyjnym.

Rozdział I *Polacy w obwodzie Czernihowskim* ma charakter wprowadzenia. Omówione się w nim najpierw wszystkie mniejszości narodowe żyjące na terytorium Ukrainy. W punkcie drugim wskazane są podstawy prawne funkcjonowania Polaków na Ukrainie, a w następnym - liczba i rozmieszczenie ludności polskiej w tym kraju. Najważniejszy w tym rozdziale jest punkt czwarty, charakteryzujący obecne realia życia Polaków w tym obwodzie.

Rozdział II ukazuje to korzenie polskości na Czernihowszczyźnie. Otwiera go punkt pierwszy pt. *Rola polskiej szlachty w rozwoju cywilizacyjnym Nizyna*. Kolejny analizuje trudne położenie Polaków podczas pierwszej wojny światowej. Po nim następuje opis tragedii ludności polskiej w okresie międzywojennym. Punkt czwarty to polskie dzisiaj w Nizynie i regionie. Rozdział zamyka panorama cennych niżyńskich poloników, przechowywanych w bibliotece niżyńskiego Państwowego Uniwersytetu im. Mikołaja Gogola. Wśród nich są między innymi dzieła jezuitów, np. *Postylle* Jakuba Wujka i dzieła polemiczne Piotra Skargi.

W rozdziale III omówiona jest działalność kulturalna Stowarzyszenia Polaków „Aster”, które powstało w Niżynie pod koniec 1998 r. Podane są kolejno jego zadania statutowe, imprezy cykliczne, takie jak obchód polskich świąt narodowych i religijnych oraz Festiwal Kultury Polskiej. Autorka opisała też bogatą działalność publicystyczno-naukową Stowarzyszenia, a na koniec jego współpracę z państwowym i społecznym środowiskiem ukraińskim.

Treścią rozdziału IV jest nauczanie języka polskiego w obwodzie czernihowskim. Rozdział ten zaczyna się od rozważań na temat istoty kształcenia polonistycznego w ogóle, w kolejnym punkcie jest mowa o języku polskim w lokalnym systemie oświaty. Na tak szeroko przedstawionej panoramie mgr Januskiewicz omawia zasięg i poziom nauczania języka polskiego w Niżynie. Słusznie zaczyna od przedstawienia, kim są uczniowie, by później omówić kadrę pedagogiczną, a w podsumowaniu rozdziału perspektywy nauki języka polskiego w omawianym środowisku.

Rozdział V, ostatni, zajmuje się rolą Kościoła w upowszechnianiu nauki języka i kultury polskiej. Również tu zastosowana jest metoda dedukcyjna omawiania badanego problemu. Najpierw przedstawiony jest stan i cechy szczególne parafii rzymskokatolickich w obwodzie czernihowskim, potem ich współpraca z organizacjami polskimi, działającymi na tym terenie. W zakończeniu rozdziału mowa jest o działalności charytatywnej Kościoła, która od zawsze należy do istoty jego posługi. Na Ukrainie, gdzie społeczeństwo żyje w coraz większej pauperyzacji, działalność ta jest niezwykle ważna i potrzebna.

Praca opatrzona jest wieloma fotografiami, wykonanymi w dużej mierze przez autorkę. Widać na nich dotychczasowy rozmach w nauczaniu języka polskiego na badanym terenie.

Studium ubogacone jest także mapami dotyczącymi historii i współczesności. Sześć tabel i sześć wykresów dobrze obrazuje treść wywodów omawianych w rozprawie.

Autorka nie ustrzegła się pewnych potknięć językowych. Nabożeństwa liturgiczne się sprawuje bądź celebry, a nie koncelebry (s. 209). Nie można pisać „zgromadzenie OMI”. Trzeba rozpisać na pełną nazwę własną: Zgromadzenie Oblatów Maryi Niepokalanej (tamże). W nazwiskach cytowanych autorów zdarzają się drobne błędy literowe (zob. np. przypis 9 na s. 9). Autorka przyjęła podawanie nazwy wydawnictw cytowanych prac. Nie zawsze jest w tym konsekwentna (zob. np. przypis 337). Czasem nazwę własną wydawnictwa pisze od małej litery (zob. np. przypis 20). Niepotrzebnie dużą literą pisane są niektóre stanowiska (np. rząd Rzeczypospolitej i Ukrainy, s. 29). To tylko kilka przykładów drobnych niedoskonałości, jakie znalazły się w pracy.

Szkoda, że w dość obszernej bibliografii recenzowanego studium nie wykorzystano publikacji prof. Jana Mazura z UMCS, który od lat specjalizuje się w problematyce nauczania języka polskiego jako obcego w świecie, zwłaszcza na Wschodzie.

Przedstawione tu uwagi nie umniejszają znaczenia przeprowadzonych badań. Z przekonaniem stwierdzam, że recenzowane studium wnosi wiele nowych konstatacji, które przyczynią się do lepszego rozpoznania tak bardzo ważnego dziś zagadnienia, jakim jest nauczanie języka polskiego na Wschodzie. Z tego względu uważam, że praca, po dokonaniu pewnych uzasadnionych skrótów i niezbędnej korekty językowej, powinna być zaklasyfikowana do druku, tym bardziej że obecnie wciąż jest duże zainteresowanie publikacjami z szeroko rozumianej dziedziny obecności polskiej na Wschodzie.

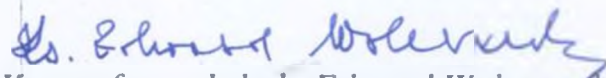
Autorka wydobywa problem istotny dla pedagogiki, jakim jest nauczanie języka polskiego jako obcego. Ma to również znaczenie

praktyczne w tym sensie, że z udanych czy chybionych prób edukacyjnych pozwala wyprowadzić wnioski służące podejmowanym obecnie na nowo inicjatywom edukacyjnym w nauczaniu języka.

Rozprawa mgr Barbary Januszkiewicz ma dwie zalety, podnoszące jej wartość, a mianowicie dobrą podbudowę teoretyczną, przez co rozumie bogatą kwerendę, oraz erudycję Autorki, a także jej doświadczenia dnia codziennego w pracy pedagogicznej na tamtejszym terenie (zob. s. 11). Stąd też niektórych badaczy, operujących wyłącznie źródłami pisanymi, wzbogaconymi niekiedy relacją, może zaskoczyć pewna swoboda w traktowaniu badanej tematyki. Powoduje ją brak dystansu, jaki dzieli często autora od badanej rzeczywistości.

Podsumowując recenzję rozprawy doktorskiej mgr Barbary Januszkiewicz, trzeba stwierdzić, że praca jako całość – uwzględniając właściwą jej konstrukcję, logikę i jasność wyводу, a także warstwę językową - została właściwie skomponowana i zrealizowana. Dzięki walorom ukazany w niniejszej recenzji dysertacja w pełni spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim.

Wnoszę o dopuszczenie mgr Barbary Januszkiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. zw. dr hab. Edward Walewander
Kierownik Katedry Pedagogiki Porównawczej
Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

Lublin, 1.05.2015 r.